

Адыгэ Республикэм и Правительствэ игъэзет

**Мэзаем и 18-р —
Адыгеим нэмыц-
фашист
техаклохэр
зырафыжыгъэхэ
Маф**

**Хэгъэгу ззошхом
иветеранхэу лъытэныгъэ
зыфэтшыхэрэр!
Тичыплэгъу лъаплэхэр!**

Адыгейм нэмыц-фашист техаклохэр зырафыжыгьэхэм ия 73-рэ ильэс фэшл тыгу кьыдделэу тышьюфэгүшл!

Хэгьэгу зэошхом ильэхьан советскэ зэолхэм, тичыплэгьухэм лыгэшхоу зэрахьагьэм итамыгьэу а мафэр хьугьэ. Адыгеир кьэзыухьумагьэхэр, ти Хэгьэгушхо мамыр шылакэ ильыны пае зышьхамысыхьэху зыпсэ зыгьэтыльыгьэхэм гьуни, нэзи имылэу егьашлэм тафэрзээшт.

Непэ мамырэу тыпсэун, юф тшлэн амал кытэзытыгъэ тиветеран лъаплэхэр шлуклэ тыгу илъых.

Тичыпнэгэу лыплэхэр, тыгу кыд-
делэу эклэми тышшуфэлэа псау-
ныгэ пытэ шыулэнэу, мамыр ошюгур
кышшушхьарытынэу, гэлсын лофэу
жыугэцаклэрэм гэхьагэхэр цышу-
шынхэу, шыуинагыхэм рэхьатныгэ-
зегурылоныгэ арылынэу, Адыгеир
шхьафит зэрашыжыггэм епхыггэ
мэфэклым гэхьэгаклэхэм шыаказы-
плэтынэу!

Адыгэ Республикэм
и Лышъхьэу
ТХАКІУЩЫНЭ Аслъан
Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэм
и Тхьаматэу
Владимир НАРОЖНЫЙ

Къэуагъэмэ хьушт тигупсэ къалэхэр,
къуаджэхэр, станицэхэр шъхьафит шы-
жыгъэнхэм фэш! а дивизиим идзэ-
кӀолӀхэр пым пхъашэу зэрэзэуагъэхэр.

Н.В. Куйбышевур ипашчу шхончэо дивизиер граждан заом чанэу хэлэ-
жыагэу 1928-рэ ильэсым кыушхэ-
шхончэо дивизие ашыжыгыаг. Ма-
мыр шылакэм тегэлсыкыгэу диви-
зием меджен Хэгэгу зошхор кьежэ-
фэкэ Аджар АССР-м шытыгэкютэгаг.

Ажэр апэрагъэх

 Мыекъяуи, Адыгеири, Пшызэ шьольырри нмыц техаклохэм кьалэклахыжьхи шьхьафит зашыжьыгъэхэр зыщыхагъэунэфыкырэм ехьулэу я 9-рэ мото-шхончэо дивизиеу сызхэтыгъэм гъогу шлагъоу кыкылгъэм гъэзетеджэхэр щызгъэгъуазэхэ сшлоигъу. А дивизииер советскэ республикэ ныбжьыклэм 1918-рэ илъэсым пстэуми апэу шызэхашэгъагъэхэм ашыш.

1942-рэ ильэсым ишышхьэлү и 27-м дивизием ичастьхэм ашышцү я 121-рэ кьушхьэ-схончэо полкым Кухорскэ кьушхьэтхым дэжь пийм зао щыришыл-лэггагь, тыгьэггазэм я 46-рэ Армием хэтыгьэ нэмык! частьхэмрэ соедине-ниехэмрэ игьусэхү Закавказскэ фрон-ты хэхьэрэ хы Шлүцэ лушью дэз купым хагьэхьажьыггагь.

Пшызэ шьолыьррэ Адыгеимрэ шхьа-
фит шыжьыгъэнхэм ехьыллэгъэ опера-
циер рагъэжьэным ыпэкIэ хы ШыуцIэ

лушо дээ купым ивооннэ Совет я 46-рэ
Армием пшээрльгуу илэр кыггэнэ-
фэгягь — Мыекьолтэ-Белореченскэ лъэ-
ныкъомклэ кылъыкьуатэхээ, я 46-рэ
Армием идзэкъллхэм я 9-рэ румын
шүүдзэр зэхакьутэныш, кьалэу Крас-
нодар алэ кьырагьэхьан, я 18-рэ Ар-
мием идзэкъллхэм Тэхьутэмыкьое ыкли
Теуцож районхэм япсэуллэхэр шхьафит
ашлыжынхэ фэгягь.

Адыгеим щызэхашэгъэ партизан дви-
жением пыир зэхэкътэгъэнымкӀэ лъэшэу

ишугагэ кыгыгаклоштыгь. Фашистхэр партизанхэм ашыщынэщтыгьэх. Партизан отрядхэр Адыгеим пасэу цыцэхашэгьагьэх. Отряд анахь иным «Народные мстители» ыцлагь. Ащ хэтыгьэхэм ясурэтэу мы тхыгьэм игьусэм итхэм ашыщэу зыццэ тшлэрэр нэбгырищ: А. Хь. Цуамыкьор (апэрэ сатырым джабгумклэ ятлонэрэу щыт), Т. Гьыдзэр (сэмэгумклэ ятлонэрэу щыт) ыки И. Г. Гореловыр (ятлонэрэ сатырым апэрэу щыт). Адырэ партизанхэу лыгьтэныгьэ зыфэтшыхэрэр зышлэрэ щылэмэ, макьэ кьытигыэлумэ тиголэшт.

Пый мэхаджэр зэхэкүтэгэнымкэ
ыкп Адыгеир хъхъафит шыжыгыгэ-
нымкэ партизанхэм яшоггэшхо кыгэ-
кыуаг. Ахэм шъэфэу агитационнэ ло-
шъэныр зэхашцтыг, Совинформбюро-
мкэбархэр цыфхэм алыгэгэсыштыгэх.

Мыекыуапэ шхьафит шлыжыгыэнэм ехыллэгээ операциер я 123-рэ кyuшъ-хъэ-шончэо полкымрэ я 9-рэ кyuшъ-хъэ-шончэо дивизионерэ шылэ мазэм и 29-м ипчэдэж рагъэжьыгагъ. Дзэхэр кyalэм кызыдахэхэм, кваллагъ ахэм анахь пасэу партизан отрядым кyalэр ыбгынэн фаеу зэрэхьугъэр. Мыекыуапэ машинм ээлшыштагъэу цытыгъ, псэолэ инхэр зэхэкyутэгагъэх. Кyalэм кьылдэнэгъэ цыфыхэр чэфым ээлшыштагъэху тидзеклоплэхэм квалэгъокылыгагъэх.

Нэужым нафэ кызыэрэхуьгэмклэ, нэмыцхэр дэтыфэхэклэ Мыекьуапэ щыцхэу нэбгырэ минитлүм еху ауклыгъагъ.

Николай КУСЛЯ.
Отставкэм щыӀэ подполковник.

Пшъэрылъхэр афишыгъэх

«Народнэ фронтым» ишӧльыр кӱтамэу Адыгэ Республикэм щыӡэм кыгъгъэнэфгъгъэ юфыгъохэм язэшлохын кыдыхэлъытагъэу Адыгеим и Лышӧхъэу Тхьаклущынэ Аслъан профильнэ министерствэхэм ыкли ведомствэхэм, муниципалитетхэм япачэхэм пшӧэрыль гъэнэфэгъэхэр афишлыгъэх.

2015-рэ ильэсым ыклэм анахь мэханэ зилэ юфыгыохэм язэшлохын фэгъэзэгъэ предложениехэр ОНФ-м илыкюхэм Тхаклушынэ Аслъан фагъэхыгъэх. Общественнэ движениеу «Народнэ фронтым» зехишагъэу «Форум действий» зыфилорэм ахэр кыщагъэ-нэфэгъагъэх.

— Лъэныкъо зэфэшъафхэм афэгъэгъэ предложениеу тилэхэм АР-м и Лышъхъэ ыналэ атыридзагъ ыкӀи

зехафынэу афигьэзагъ. Ахэр зэшохыгъэ зэрэхьурэм тэри тылъыплъэшт, — кылуагъ «Народнэ фронтым» ишъолъыр къутамэу Адыгеим щылэм итхьамэтэгъоу Анатолий Лелюк.

АР-м псауныгээр къэухьумэгъэнымклэ и Министерствэ Тхьаклушынэ Аслъан пшэрылхэр зыфишыгъэхэм ащыщ. «Фронтовикхэм» предложениеу къахыгъэм елытыгъэу, АР-м псауныгъэр къэухьумэгъэнымклэ и Министерствэ

унашо фашлыг республи-
кэм ит медицинэ учрежде-
нийехэм ачамыгъэфедэрэ
ыкIи макIэрэ ашагъэфедэрэ
медицинэ псэуальэхэр
ауплэкIунхэу. Нэужым ахэр
икIэрыкIэу атырагощэжы-
щтых. «Целевой зээзгыны-
гъэкIэ» зэджэхэрэ специа-
лист ныбжьыкIэхэм IошIэлIэ
чIыплэхэр псауныгъэр кэу-
ухъумэгъэным иучреждени-
рагъэгъотымэ лыпплэщтых.
ыгъэу ашыгъэхэм яреестрэ
он гухэлъ яI, ар псауныгъэр
эгъэнынкIэ Министерствэм
гъэхъашт.

Гэсэныгээ тэдэм зөгъушомбгугъэным пае фэлэ-фашлэу ищыклагъэхэр агъэцкэлнхэу Адыгэ Республикэм гэсэныгэмэр шлэныгэмрэклэ и Министерствэ унашэу фишыгъ. Аужырэ шапхъэхэм адиштэрэ кружокхэмрэ секцихэмрэ кызлэуахынхэр аш хэхъх. Федеральнэ кэларалыгъу гэсэныгъэ шапхъэхэм шлуагъэ кватэу гэ-

цэцлэгээнхэм пае гэсэнэгэм иучреж-
дениехэм кадрэхэм альэныкьоклэ яп-
шэарылхэр зэрээш/уахырэм фэгэ-
хыгээ общественнэ едэлунхэр зэха-
шэштых.

Сэкъатныгъэ зилэ клэлэцлыкхэм яегъэджэн фэгъэхыгъэ предложениеу «фронтовикхэм» къахыгъэми Тхьаклушынэ Аслъан ыналэ тыриджагъ. Мыщ фэгъэхыгъэ лoфтхьабзэхэм ОНФ-м иактивистхэр, экспертхэр, псауныгъэр къэухъумэгъэным иучреждениехэм лoф ащызышлэрэ специалистхэр, сэкъатныгъэ зилэхэм общественистэе организацие, республикэм икъэралыгъо хэбзэ къулыкъу иллыкхэхэр ахэлэжьэщтых.

«Доступная среда» зыфилорэ программм фэгъэхыгъэ loфthабзэхэр шуагъэ къатэу зэхашэнхэм, къызэхэоным ичынагъо зышъхьарыт унэхэм ачлэхэр гъэкочыгъэнхэмклэ шылэ программм республикэм гъэцэклагъэ зэрэчышхурэм, нэмыкхэри зэхафынхуэ АР-м и Лышхыгъэ унашэу къышлыгъ.

(Тикорр.).

Адыгеим пэрытныгэр ылыг

2015-рэ ильэсым сомэ миллиард 21-рэ фэдиз зытефэрэ продукции Адыгеим кышыдагэкыг. Мэкүмэщ продукцием икэшын индекс проценти 106,9-м нэсыг, 2014-рэ ильэсым ар проценти 101,3-м клахэщтыг.

Къэралыгэо статистикэмкэ Федеральнэ кылыкүм икүтамэу АР-м шыэм кызыритырэмкэ, мы лэныкыомкэ Кыйблэ федеральнэ

шюльырым Адыгеим пэрытныгэа шылыг. Анахь мэханэ зилэ мэкүмэщ продукцием икыдэгэкынкэ, гушыэм пае, лымкэ ятфэнэрэ чыплэр, шэмкэ ыкыи клэнкэмкэ апэрэ чыплэр республикэм ылыг.

— Цыфхэм афикьун продукция непэ республикэм кышыдагэкы, ар зэтефыг, шапхэхэм адештэ. Тэ дгээфедэрэм кылырэр Урысыем инэмык шюльырхэм ащылудгэкын амал тил, — кыылаг Тхыкыушынэ Аспан. (Тикорр.).

Лэгъо-Накэа шылагэх

Мыеклопэ къэралыгэо технологическэ университетым лэкыб къэралхэм кыарыкыгэ студентхэм урысыбзэ зышызэрагэшлэрэ факультетым иподготовительнэ отделение шеджэрэ ныбжыклэхэр мы мафэхэм Лэгъо-Накэа ащэгъагэх.

2015-рэ ильэсым кышыгэагэхэу Ливан, Афганистан, Индиум, Палестинэм, Туркменистан, Ирак, Тиркуем, Монголием ыкыи нэмык лэкыб къэралыгэхэм кыарыкыгэ ныбжыклэхэу мы апшээрэ еджаплэм члэхэм апэрэу кыушхэхэм ядэхэгэ нэрылэгъу афэхыг. Ахэр нэбгырэ 70-рэ фэдиз хыуштыгэх.

Къэралыгэо фабэхэм кыарыкыгэ ныбжыклэхэр ары анахэу альэ

гъугэр зыгэшлэгъагэхэр. Апэрэу осым хэхягэх, шыджэгугэх. Кымэфэ спорт зэфэшхыафхэмкэ зэнэкыокугэх, жэмкэ зыкырагэацэнлэхыг. Тыкээзыуцухэрэ дунаим анахь чыплэ дахэу ыкыи гэшлэгонэу илэхэм ащышэу Азискэ гычлэгми ныбжыклэхэр члашагэх.

Чыплэ пэпч тарихэу пылыр студентхэм кыафалотаг. Зекло гэшлэгонэу зыдэшылагэхэр ащымыгупшэнэу сурэтхэр зытырахыгэх, нэпэплэ зэфэшхыафхэр ягупсэхэм афащэфыгэх.

(Тикорр.).

Гуклэгъуныгэа зыхэльхэм кыяджэх

Мэзаем и 15-р — адэбз уз зилэ клэлэцыкылэхэм я Дунэ маф. 2001-рэ ильэсым кышыгэагэхэу сабый сымаджэ зилэ ны-тыхэм я Дунэ конфедерация игукэкыкыкэ мы мафэр мэфэпчыым кышыхагэхыг.

Адыгэ республикэ клиническэ онкодиспансерым волонтерхэр игыусэхэу шлушлэ лфотхыабзэу «Доброое сердце» зыфилорэр ильэс кыс мы мафэм ехыулэу зэхещэ.

Джэгуклэ зэфэшхыафхэмкэ, зэнэкыоку гэшлэгонхэмкэ, шлухыафтынхэмкэ клэлэцыкылэхэр агэгыушлэх. Мэфэкл лфотхыабзэхэм кыякылолэн зымылэкыгэ сабыйхэм яшлухыафтынхэр афащэжыкы. «Доброое сердце» зыфилорэ лфотхыабзэм изэхэацкылохэм сыдыгъуи лэпылэгъу кыафэхыу Мыеклопэ медицинэ колледжым иклэлэгэаджэхэмрэ истудентхэмрэ.

Мы мафэхэм Джэджэ районым шыщ клэлэцыкылэхэм шлухыафтынхэр афащэжыгэх. Мэзаем и 12-м Мыеклопэ медицинэ колледжым шлушлэ ермэлык шыкылаг. Студентхэм гымылапхэу еж-ежырэу ашлэ колледжым щащэгэхэм кыакылогэа ахыщэр

(сомэ мин 15 мэху) адэбз уз зилэ клэлэцыкылэхэм мэфэкл шыкылэм тетэу аратыжыг. Зэклэмкы сомэ мин 40 аугыог, ахэри сабыйхэм афагэзэжыкы. Ильэсым кышыгэагэхэу 17-м нэс зыныбжэ клэлэцыкылэхэу адэбз уз зилэу

Адыгеим исыр нэбгырэ 50 мэху.

— Адыгэ республикэ клиническэ онкодиспансерым ишлушлэ лфотхыабзэу «Доброое сердце» зыфилорэм ильэсым мэфэ 365-рэ, чэщ-зымафэм сыхыат 24-рэ лфотхыабзэу. Тэри тисабыйхэри сыд фэдэ лэпылэгъуи тыцэгышлыкы. Лэпэкэ музей, Кавказскэ биосфернэ заповедникы, Лэгъо-Накэа клэлэцыкылэхэм кыаплыхыэхэ ашлогыу. Ахэм ящылэныгэа нахышлу зышын зыпэкыштыр гыунэнч, — кылауаг акцием изэхэацкылохэм.

Сабый сымаджэхэм лэпылэгъу афэху зышлогыоухэм онкодиспансерым испециалистхэр телефонхэу **8(8772)54-47-96-м, 8(903)466-03-58-м** теонхэу кыяджэх.

(Тикорр.).

Адыгэ шюльыр кыутамэу «Комсомолым ыплугэхэу ти Хэгэгэу шыпсэхэрэр» зыфилорэр гуфэбэныгэа хэлэу фэгышлэмы кыутамэм и Тхыамэтэ гэшлыагэу Пэнэшэу **Русьлан Хыатыгъу ыкыом** ыныбжэ ильэс 75-рэ зэрэхыугэм фэшл!

Псауныгэа пытэ илэу, насыпышлоу, иунагыуи, игупсэхэми ягуфэбагэа зэхышлэу ильэсыбэ кыгыэшлэнэу фэлэало.

Адыгэ шюльыр кыутамэм и Тхыамэтэу **НЭХЭЕ Юр.**

Лытэныгэа зыфэтшырэ Русьлан Хыатыгъу ыкыор!

Уищылэныгэа кыыхэхыуэхэгэа хыугэ-шлэгэа иным — укызыхыугэр ильэс 75-рэ зэрэхыугэм фэшл гуфэбэныгэа хэлэу тыпфэгышлэ!

Ихэгэгэу, иреспубликэ гупсэ зэрэпсаоу ищылэныгэа фэзыгэлорышлэгэа цыфэу ары тэ узэрэтшлэрэр.

Хэку комсомол организацием ильэсыбэрэ урипэагэ, Адыгэ Республикэм и Президент и Администрация илэшхыэтэтэу ушытыг, гээцэкыкыло хабзэм лэнэтлэ инхэр шыпыгыгыгэх, народнэ депутатхэм яхэку Совет уридепутатыг, Адыгеим иэкономикэ, икультуэрэ, къэралыгэо гээпыкыкэ ащ илэ хыуным улаыхышхо ахэшлыхыаг.

Гэхыагэу уилэхэр тын лэаплэхэмкэ хагэунэфыкыгэх: орденэу «Знак Почета», медальхэу «За трудовую доблесть», «лофшлэным иветеран» зыфилорэрэр, Адыгэ Республикэм и Шытхыу тхылы кыпфагэащыошагэх. Непи республикэм икультуэрнэ ыкыи иобщественнэ-политикэ шылакэ чанэу ухэлажэ.

Лытэныгэа зыфэтшырэ Русьлан Хыатыгъу ыкыор, псауныгэа пытэ, шылэкышлу уилэу, дунаир мамырэу, шлоу шылэр зэкы кыбдэхыоу ори уигупсэхэми шыушылэнэу тышфуфэлэало!

НЭХЭЕ Юр, Галина ОРЛОВА, КЫКЫ Ерстэм.

Нахыбэм зырифэшыуашэу атхыг

Гурыт еджаплэр кызыуыхэрэ клэлэеджакылохэм зэтыгэо къэралыгэо ушэтыныр атынымкыкэ фытыныгэа кызытырэ сочинениер (изложении) игыом зымытхышыугэхэм е ушэхыагэу зэфэшхыафхэм апкы кыкыкыкэ кыемыкылолагэхэм, Рособрудзорым кыгыгэуцугэа палээм елытыгэу, мэзаем и 3-м икырыкыкыу атхыжыг. Ащ зэфэхысыжыгэу фэхыугэхэр мы мафэхэм кыэнэфаг.

Зэклэмкыи сочинениер (изложении) нэбгырэ 18-мэ атхыг. лфотхыабзэр зырифэшыуашэу, шапхэхэм адиштэу кылагэа. Ушэтыныр сыхыатыр 10-м рагэжыаг, сыхыати 3-рэ такыкы 55-рэ атхыг. Гушылэ 350-рэ нахь макы хэмытэу клэлэеджакылохэм сочинениер атхын фэаг.

Адыгеимкыи икырыкыкыу атхыжыгэа сочинением темэу илагэхэр: «Почему время называют лучшим лекарством?», «Мой дом — моя крепость?», «Помогает ли любовь понять себя?», «Каким может быть путь к познанию самого себя?», «Следовать за мыслями великого человека есть

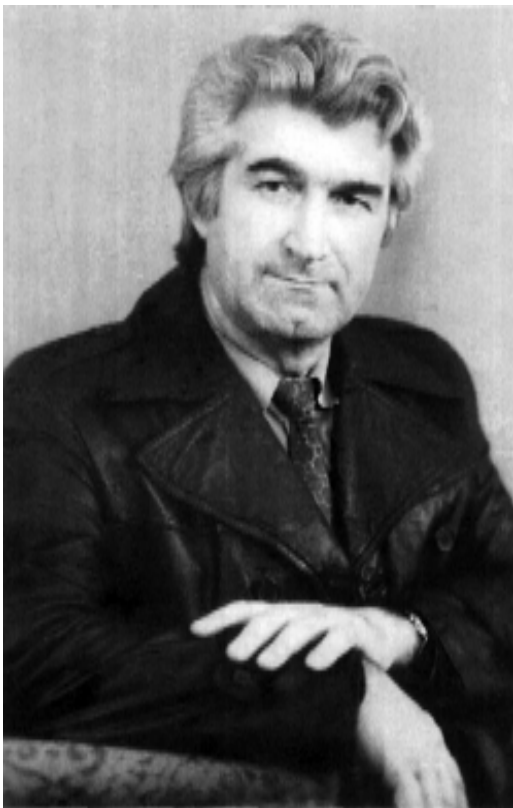
наука самая интересная» (А.С. Пушкин) зыфилорэр ары.

Гээцэкылэнхэм язэхэфын дэлэжэрэ шюльыр гупчэм кызыритырэмкыкэ, тыгэгэазэм зызыушэтыгэагэхэм афэдэу ныбжыклэхэм янахыбэм, процент 42,1-м, шлулэгыуныгэм кытегушылэнхэу кыыхахыг.

Мэзаем атхыгэа сочинением изэфэхысыжыкыкыкэ «зачет» нэбгырэ 15-мэ (процент 83,3-рэ) кыахыг. Зыфэмытхыгэу, «незачет» кызыхыгыгэр нэбгыри 3. Ахэм сочинениер (изложении) жьоныгыакыкы 4-м джыри зэ атхыжыкынэу амал яшлэ.

ПАТЫКЫО Анет.

НЕПЭ ЦЭШІЭ КАЗБЕК КЪЫЗЫХЪУГЪЭ МАФ

Шушлагъ

Зэлашлэрэ шлэныгэлэжышхоу, клэ-лэегэаджэмэ яклэлэегэаджэжэу, литературоведэу ыкли критикэу, тхаклоу, усаклоу, драматургэу — нуахтэ ицлыфышлушхуагъэу Цэшлэ Казбек шылагъэмэ, непэ ильэс 77-рэ хуштыгъэ. Дунаим зехыжыгъэр ильэс джыри хъунагъэп, ау ишлушлэгъэ инклэ сыдигъуи къытхэтышт.

Гъогухэр, гъогухэр...

Цыф гъашлэр, уегупшысэмэ, сыдигъуи гъогу тет. А гъогухэр клыхъх, клакох; шыуамбгъох,

Гъэшлэ псынклэ хъурэп, гъэ-шлэ гъэшлэгъон шылэми. Казбек ицылэныгъи урыплэмэ, мэфэ ошъуапщэхэри, нэшхъэй мэкъамэхэри хэбгъотэштых. Ау бгъэшлагъо икъурэр исабынгъо-клэлацлыклогъом ыкли клэлагу-ныбжыклогъом къащыклэдзэгъэу Шашлэр шлэныгъэм зылыщэу, сыд ишыклэми — ошхыми, осыми; шхагъэми, мышхагъэми; заоми, лаеми — ыгуклэ зыклэхъопсэу, еджэн-гъэ-сэныгъэм гъогу зэныбжъ фыхихыныр, ежъ фэдэ цыф къызэрыкыуабэмэ ылапэ афишцэныр, ишлэныгъэклэ зылышцэнхэр, ильэпкъ илэуужхэр шлум къыфигъэушынхэр зэрэфэу-кочыгъэр ары. Иеджэн-гъэсэныгъэклэ, игупшысэн-утхынцэнклэ шлэныгъэклэхэр ежъ ышхъэклэ зэригъэгъотынхэр; ахэр адыгэ

бгъузэх; къэгъэзэ-къэгъэщых, занклэх. Цыфыгур чъэрыба?! Джахэр зэклэ нэгъэуплэлэгъу пэпчъ гъэлсэф имылау гум къызэпечыхъэ. Гупсэфыгъо лъы-хъурэм ашыщыгъэп Шашлэ Казбек, зыклэхъопсэу, илэмэ шлоигъоу, зэригъэгъотынэу зыфалэ-щтыгъэ шлэныгъэм мыпшыжъ-емызэщыжъэу фэклуагъ. Казбек ицылэныгъэ ыкли итворчествэ гъогу афэгъэхыгъэу тхыгъэ маклэп шылэр, ахэр зэклэ иныбджэгъу шлэныгъэлэжхэу, чыжъэрыпллэ гъэсагъэхэу Къуныжъ Мыхъамэт, Лъэпцэ-рышэ Хъалидэ, Пэнэшъу Сэфэр, Пэнэшъу Уцужыкыо, Мамый Руслъан, Бэчыжъ Лейлэ, Цуе-кыо Нэфсэт, Хъаклошъэ Андрей, Цуамыкыо Тыркубий, Хъокло Фатимэ, нэмыкхэми ятхылъ ушъагъэхэм, тхыгъэ зэгъэлэшы-

Гупсэфыгъо лъыхъурэм ашыщыгъэп Шашлэ Казбек, зыклэхъопсэу, илэмэ шлоигъоу, зэригъэгъотынэу зыфалэ-щтыгъэ шлэныгъэм мыпшыжъ-емызэ-щыжъэу фэклуагъ.

тхыгъэ литературэм имызакъоу, Темыр Кавказым шыпсэурэ цыф лъэпкъ зэфэшхъафхэм альфыгъэлэсыгъэнхэр, урыс хэгъэгу литературэшхомклэ те-убытагъэ зыхэлъ лофшлагъэхэр тхыгъэнхэр ыкли къыхъу-гъэнхэр имурад инэу, ишылэ-ныгъэ имэфэ пэпчъ игугъэ аф-шыпкыгъэу зэрэщылагъэр ары.

Шашлэр нуахтэ ицлыфышхуагъ, шлэныгъэ лэжыгъэу илэр къыгъэшлагъэм елытыгъэмэ, бэклэ нахъыб. Ыцлэ кьепло кьодыемэ, лым иакъыл зынэсыщтыгъэр, Адыгеим имызакъоу, лъэпкъ шлэныгъэм мэханэ зыщыфашырэ чыплэ пэпчъ ашызэлъашлэ. Пшъэрыл инэу зыфишлыщтыгъэр — шлэныгъэ лъэгаплэм еклогъэныр, шлэныгъэ нэфыпсымклэ нэмыкхэр улэшыгъэнхэр щытхъу хэлъэу зэшлуыхыгъ. Ыгуи, ыпси зыфэгъэзэгъэ наукэм, зэрэ-шлоигъуагъэу, хигъэхъуагъ, зыкыригъэлэтыгъ, лъэпкъ ли-тературэм имызакъоу, Хэгъэгу ыкли дунэе литературэм игупшысэ лэжыгъэ анэсыгъ, ишлу-шлагъэ гъунэнчъ.

гъэхэм ашагъэунэфыгъ. Ауми, ежъ Шашлэ Казбек имэфэкл мафэ ехъулэу, шлоу ильэпкъ, цыфхэм афилэжыгъэм игугъу клэклэу кьэтшы тшлоигъу.

Икъэхъукл, иеджакл

Шашлэ Казбек Хысэ ыкьор Теуцожь районым итыгъэ къуаджэу Къэзэныкыоежыым (хы-лэрышым ычлэ хъугъэм) мэ-заем и 18-м, 1939-рэ ильэсым къышхыгъ. Къызэрыхъуа-гъэр мэкъумэщышлэ-лэжъэкло унэгъо зэфэшлыгъагъ. Адыгэ чылэгъуабэмэ зыклэ афэдэу, мы къуаджэри псыхъом клэ-рысыгъ унэгъуи 100 фэдиз хъоу, зы урамышхо закъо-кочырыклэу. Псыхъоу Псэкъупси, къэргъо куоу, ышхъэ нэмык шломылофэу, къэзэныкыуаехэм ягумэкли ягуклаи зэхимыш-хэу ренэу чъэщтыгъэ. Зышлэ-хэрэм къызэралотэжырымклэ, къуаджэр итеплэклэ мыны-гъэми, лъэшэу дэхагъэ, ыбгъу-тлуклэ мэзым къыуцухъэу, хъу-плэхэр хъоо-пшаухэу, гугбгъохэр

лэжыгъэклэ зэлъыпклагъэхэу. Ау Казбек уахтэу къызэхъу-хъагъэр псынклэагъэп, адыгэ лъэпкъыми тарихъ хъугъэ-шлэ-гъэ зэфэшхъафхэм яфырты-нэ жьызэпэо кынынэсыщтыгъ. «Хабзэм ипыйхэр» цлэу афа-шли, тхылъ апалхъи, лажы, хъакыи зимыла цыфыбэ загъэ-клогыгъэр мы охтэ дэдэр ары.

Ежъ Казбек ащ дэжыым ду-наим кытехъогъэ кьодыагъэ-ми, а зэклэми апкъ кыкклэу, адыгэхэр зэклодылэгъэхэ хъу-гъэ-шлагъэхэм нэужым бэрэ итхыгъэхэм ягугъу къыщишыгъ. А пстэумэ ялтытыгъэу, Шашлэм

Шашлэр нуахтэ ицлыфышхуагъ, шлэ-ныгъэ лэжыгъэу илэр къыгъэшлагъэм елытыгъэмэ, бэклэ нахъыб.

исабынгъо шъончъэ дэдэу зэрэщытыгъэр, гъаблэм, зоошхом, егъэзыгъэ лофыгъохэм зэты-рагъэзыгъэ цыфхэри зэрэгуп-сэфынчъагъэхэр, адыгэ хъу-лъфыгабэ ахэм зэрахъклогда-гъэр, шыузабэхэм япчъагъэ зэрэбагъэр, ежъ ятэшхэр заом зэрэщыфэхыгъэхэр, ятэу къэ-зыгъэзэжыгъэри зэо улагъэхэм 1949-м зэрахъыжыгъэр къы-лотагъ. Адыгэ бзылъфыгъэм ишэлагъэ зэрэиныр, илыгъэ-гуклэгъу зэрэлъагэр Казбек янэу Дахэ иобразклэ ыгу ныб-жырэу кынагъ, ны шулъэгъум пэпшыи зэрэщымылэр ыгуклэ ыштагъэу щытыгъ. Янэ ихын хылыгъэ фигъэпсынклэ шлоигъоу исабынгъо-клэлацлыклогъом бэрэ цыф ымышлэу хэклиплэмэ ягупшысэщтыгъ ыкли Казбек къыгурылуагъ — еджэн, гъэ-сагъэ хъун фэе, шылэныгъэр пстэур зэхифыным ыкли гъо-гу зафэ ыгъотыным пае.

Еджэн сенаушыгъэр клалэм Тхъэм къыхилхъагъэу кычлэ-кли, а лъагъом тыхагъ. 1964-рэ ильэсым Адыгэ къэралыгъо клэлаегъэджэ институтым фило-логиемклэ ифакультет дэгъу дэдэу къыуыгъ, Къэзэныкыое гу-рыт еджаплэм клэлаегъэаджэу, завучэу лоф шишлагъ. Етланэ иеджэн пидзэжы, Москва дэт къэралыгъо клэлаегъэджэ ин-ститутым иаспирантурэ къы-ухыгъ. 1969-рэ ильэсым фи-лологие шлэныгъэхэмклэ кан-дидат, 1979-рэ ильэсым фи-лологие шлэныгъэхэмклэ док-тор хъугъэ.

1969-рэ ильэсым къышегъэ-жыагъэу Адыгэ къэралыгъо клэлаегъэджэ институтым (нэ-ужым университетым) клэла-егъэджэ шхъалэу, доцентэу,

урыс ыкли лэжыгъэ хэгъэгу ли-тературэмклэ кафедрэм ипро-фессорэу лэжыагъэ. 1982-рэ ильэсым къышхыблагъэу 2012-рэ ильэсым нэс Адыгэ къэралыгъо университетым урыс ли-тературэмклэ икафедрэ ипэ-щагъ. Егъэджэн-гъэсэныгъэм го-тэу, хэкум, республикэм ямы-закъоу, Урысыем ичлыплэ зэфэшхъафхэм къарыкыгъэу еджэплэшхом щеджэхэрэр на-укэм хэщэгъэнхэмклэ Шашлэм лофышхо ешлэ, ахэм ялэшхъэ-тетэу литературэм итемэ хы-лэ гъэшлэгъонхэм якъызэлухын зэдызэшлуахы. Шлэныгъэшхо зилэ Шашлэ Казбек ныбжыклэ чанхэу, гупшысэклэ амал ин-хэр зылэклэлхэр къыхигъэщы-гъэх ыкли къыгъэнэфагъэх, ли-тературэмклэ хэгъэгум ишлэ-ныгъэ хъасэ ыгъэбаигъ.

Творчествэр ыкли гушлуагъор

Шашлэ Казбек ытхыхэрэр 1961-рэ ильэсым къышхыблагъэу къыхиутыгъэх.

Литературнэ-критическэ ыкли литературоведческэ лофшлагъэ-хэр хэку, гупчэ ыкли шьолъыр журналхэм къадэхъагъэх. Ахэр зэхъубытагъэхэу зыдэт тхылъ-хэр ыкли монографияхэр тхылъ шхъафхэу адыгабзэкли, урысы-бзэкли къыдигъэкыгъэх. Адыга-бзэкли къыхиутыгъэх «Уахтэм иджэмакъ» (1974), «Псэ зы-пыт гушлэхэр» (1982), «Шып-къэм игъогухэр» (1989) зыфи-лохэрэр.

Шлэныгъэ лофшлагъэхэр уры-сыбзэкли къыдигъэкыгъэх: «Художественный конфликт и эволюция жанров в адыг-ских литературах», «Ступени», «Живое слово».

Лъэпкъ гъэсэныгъэм ыльэ-

Казбек ильэпкъ фишлэщтымклэ, хэ-гъэгум паемэ, зэблэжыщтыгъэп, шлур ыгъэунэфэу, ыгъэбагъоу шылагъ. Гъэ-шлэ дахэр хэткли шысэ ин.

ныкыокли гъэзагъэу лоф шылагъ, адыгэ литературэмклэ хресто-матие я 11-рэ классхэм апае Шашлэ Казбек (гъусэ илэу) зэ-хигъэуцагъ, ар тлогъогогъо къы-дэклэжыгъэ.

Шашлэ Казбек илитературэ ыкли критик лофшлагъэхэр, на-учнэ лофшлагъэхэм ашыщхэр гупчэ журналхэу «Наш современник», «Новый мир», «Дон» зыфилохэрэм, гъэзетэу «Лите-ратурная Россия» ыкли шьолъыр, республикэ гъэзетхэм, журналхэм къащыхиутыгъэх. А пстэумэ язакъоп фэуклочы-гъэр, ыгуи, ыпси зыхилхъэ-гъэ художественнэ тхыгъэхэр

къылэклэжыгъэх. Усэхэр, рас-сказхэр, повестхэр ытхы-гъэх, тхылъхэр къыдигъэкы-гъэх. Ахэм ашыщых лириче-скэ повестэу «Ос фаб» (1985), усэхэр, повестхэр дэтэу «Бжы-хъэ чэщ гумэклэхэр» зыфило-хэрэр. Драматургиемкли лоф шылагъ, «Шьозэбэн» ылоу Каз-бек ытхыгъэ пьесэр Адыгэ къэ-ралыгъо драмтеатрэм шагъэ-уцугъ. В. Шекспир идрамэхэу «Отелло» ыкли «Король Лир» зыфилохэу Шашлэм адыгабзэкли зэридзэкыгъэхэр ильэс 30-клэ узэклэлэбэжымэ, Адыгэ теат-рэм къышагъэлэжыуагъэх.

2014-рэ ильэсым, Шашлэ Казбек имэфэкл дахэ, ильэс 75-м ехъулэу ихэшыпкылыгъэ тхыгъэхэр тхылъищ лужоу зэ-хэтхэу къыдэклэжыгъэх, иусэхэр зыдэт поэтическэ сборникэу «Ыласэр гъашлэ» зыфилохэр 2015-рэ ильэсым къыхиутыгъ. Шашлэ Казбек гугъыгъэ-гъэса-гъэу, лофшлэкло емызэщыжъэу, шлэныгъэр етлупшыгъэу зыуцэ-луштыгъэ цыф. Иакъыл зэтет-клэ хъалэлэу, зафэу бэ зынэ-сыщтыгъэр, романкылау «Шылэ-маз» ытхыгъ, ау къыдигъэ-кынуу игъо фифагъэл. Зэчый ин зыхэлъыгъэ Казбек игу-пшысэ псыхъагъэхэр псымы-чъаком фэдэхэу, зэпымыоу хъуауу къаклоштыгъэх., иуна-гъо рэхъати, гушлуагъуи, на-сыпи илыгъ.

Шлушлэным нахъ шэнышлу мэхъужа?! Шашлэм лъэп-къымкли, цыф къызэрыклогэм-кли ихъалэлыгъэ-гуклэгъуныгъэ, иакъыл зэтет псыхъагъэ, ишлу-шлагъэ гъунэнчъагъ. Шлу зы-шлэрэм шлу фышлылти, зэла-шлэрэ шлэныгъэлэжышхом, тхаклом, литературовед-критик цэрылом, цыфышлум ифэшхо-шэ щытхъуцлэ лъаплэхэр къы-рапэсыгъэх. Казбек Адыгэ Рес-публикэм шлэныгъэхэмклэ иза-служеннэ лофышлэшху, Дунэе Адыгэ Академием иакадеми-кыгъ, ащ инаучнэ гупчэу Адыге-

МАМАРЫКЪО Нуриет.

ИхэшпыкIыгъэ усэхэм ащыщхэр

Сикъоджэ чъыгхэм Псэкъупсэу ягъунджагъэр

Сикъоджэ чъыгхэм
Псэкъупсэу ягъунджагъэр,
Сыбгъэ дэльэу уипсы гъуаткIо
джыри сIыгъ,
Шульэгъу нэфыр
гъусэ ренэу къысэптыгъ,
Ашыкъ сешIи пчэдыжъ пасэм
псым щыджагъэм.

Шульэгъу макъэр,
ощхыбыбыр чIыгоу чагъэм
Зэригуапэу, сыбгъэгъу гъатхэу
щыгъэлагъ.
Мэкъэ шъэфым мыхъужьхэнэу сиулагъ,
Уубзэнчъэу сыд пай
уеуи сыгоу псагъэм?

Мэкъэ чыжъэм сылъэхъужькIи
згъотыжьи́нэп,
Сабий гъогухэр хыдзэ-псыдзэм
джы ычIэгъ,
Пшэхъо шъабэм плъэкъо ужхэр
тельыжьи́нэп.

Адэ сыгу сэ лъыба итыр,
гъучIы жъуагъэп, —
Къыпфэгъулау гъогупабэ зэпчыгъ,
ЗычъэкIыжърэм,
уебгъукIуагъэкIи уеплъыжьи́нэп.

СигъашIэ кIыхъэми, шульэгъур пфэзгъэшIощт

СигъашIэ кIыхъэми,
шульэгъур пфэзгъэшIощт,
Псыр куу пае къэнэнэп ар къэбзэн.
Тхъуагъэми шхъацыр
гур кIасэм еубзэн,
Чэщми, тыгъэр къысфепсмэ, сыгушIощт.

Сигъатх сэ непэ,
сичхыгхэр къэзгъэшъощт,
Къэгъагъы пэлчъ
IаплI фабэр нэзгъэсын,
ГукIэгъоу острэр —
гъэмафэм губгъо псын,
Ахэр оредых, оц паймэ, къэсIошъущт.

БзэмыIух чыгхэр,
бзэмыIуи гъэтхэ мафэр,
Шъофым ебыбашъ, оредыр мэкIодыжьи,
Садэжъ къэсыжьи мэкъэнчъэу
гукIэгъу стафэр,

Нэфыль пасэм ымакъэ уфэкIожьи,
Жьи́бгъэ мэхъаджэм сIлуехъыжьи
шульэгъу нэфыр,
ГукIэгъу Iахьынчъэр
гу пашъхэм щызэдджэжьи.
* * *

Бгъэм мылыр дигъэлынэп
щылэ тыгъэм,
Уинэф псапэ гъэтхэ тыгъэу къысплъэIэс,
Уишульэгъу псынэкIэчъэу къысэпэси,
Сыгу щыстынэп сэ непэ
щылэ плыгъэм.

Сыгу ыстынэп, къыпхырилми,
гъучI фытагъэм,
Огу ихыгъэу уинэплъэгъу о къысфэгъэс,
УигукIэгъу имэхэгъэ сыгу щылъэси,
Гугъэ IэшIур шIокIодынэп сыгоу пагъэм.

Шульэгъу хъафыр
къысфэпхьи́ным сыфэмый,
Сыд есIэна, хъафы закIи щыIэныгъэр,-
ГушIо макIэр, къэгъагъ куашэр,
нэплъэгъу мысэр

Къысфэмыдзхи,

гъэтхэ псыхъоу сыгу пфэхый,
Шыхъат сиIэп сэ нэмыкIэу,
къэнэжьи́гъэр
Сыгушъ, штэри гъэрэхъат
о, кIэсэ гупсэр...

Нэгухэр, гухэр, шульэгъуныгъэр

БлэкIых, лъэкIуатэх —
зэфэдэх нэгухэр,
Къытеох, рэхъатых —
зэфэдэх гухэр,
Зэфэдэх мээхэр,

зэфэдэх нэплъэгъухэр,
Сыдэу зэфэдэх о-уиу шульэгъухэр...
Зэфэдэ закIэхэу ныбджэгъухэр зэхэтых,
Ащыгъых джанэхэр зэфэдэ закIэхэу,
Зэфэдэу мэщых, зэкIэнэкIэжъхэу —
Ашъуу зэ къало, сыда зыхэтхэр?..
Шу усэльэгъу зыми фэмыдэу,
Шу усэльэгъу зыми ымыдэу,
Шу усэльэгъу гугъи хэмытэу,
Шу усэльэгъу насыпы мытэу.
ТхыцIэр бгъэлыджэу,
гухъхэр зэрыптхъэу

Укъэлучэчагъ,
Укъысэдэлъи, напшIэр зэщыпхъоу
Укъэлупчъэлчъагъ:
Бэмэ анэгухэр, агухэр сэльэгъух
Зыми фэмыдэу,
Бэмэ анэгухэр, агухэр къысплъэхъух
Сыдэу зэфэдэу.
Гухэр Iэрылъхъэп,
Iэрылъхъэп нэгухэр

ЗэкIэ оц фэдэх,
Гугъэр мэшIохъмэ,
фэбэнэп нэгухэр —
ЗэкIэ сэщ фэдэх.
Джэнэ къолэныр дахэу бгы псыгъом
КъысфепщэкIыгъ,
Цокъэ лъэдакъэм ит
лъакъор лъашъхэм

ЩызэпыпкIыгъ,
Цацэу къысфэудзи, гущылэу лъыгъэр
Сыгу къыхэлIугъ,
Сысынэу сыплъызи,
гушIогъо лъагъор

СшIухэкIокIагъ.
Пчэдыжьи пасэм псэогъу закъор
Нэбгырэ минэу,
ПIэм къыхэтаджэмэ насыпы закъор
Гуегъунынчъэу,
Къиным ыпашъхэ ным ылэшъхытIур
Iэшъхэ чъылишъэу
Пшъхъашъо кытелэмэ,
гугъэ шхъафитыр

Зэхигъэшъашъэу.
Гум фэлъэкIына, шульэгъур кIодмэ,
Цыф мин хэкIуакIэу,
ГукIэгъур пшIэна,
ныр нишъэу пкъотмэ,
Уянэр хэкIуакIэу.

БлэкIых, лъэкIуатэх —
зэфэблэх нэгухэр,
Къытеох, рэхъатых —
къэнэфых гухэр,
ШхъонтIабзэх тимээхэр,
зэфэкIох нэплъэгъухэр,
Сыдэу зэфэдэх о-уиу шульэгъухэр.
Сеплъышъ, урамым джэнэ къолэнэу
УтелэкIагъ.
Сыоплпы шхъакIэм,
гугъэ пкъольыныр

Къэсымышлагъ...
Къытеох гухэр, нэгухэр мэщхыпцIых,
Сэ къыздэхъащых,
Сальэхъу гухэм —
ныбджэгъухэр мэпцIых —
Гухэр къысфещых,
Ны бгъэшъо шъабэу,
Тыгъэшъо фабэу
Ахэр къысфэсах,
Гъэтхэ къэгъагъэу
КIэсэ нэплъэгъоу
ЧIым щысфэсысах...

ОшIэ о дэгъоу

КIымаф шхъакIэм, непэ узгъотыгъ,
Чъылэ шхъакIэм,

непэ гупсэу усфэхъугъ,
Сигъоп шхъакIэм,
непэ гъусэу ухэсхыгъ,

Бжыхъэ шхъакIэм,
гъатхэр непэ къысэптыгъ.
Тыгъэр пчыхъэм къыкъокIыгъэу
альэгъугъэп,
Осэпсыцэр щэджэгъуанэм

къэбгъотынэп,
Шхъац сырыфым адыипцIэр
ыштэжьи́нэп,
Гугъэ пкIэнчъэм насып жъуагъо
щыпфепсынэп.

СэшIэ — уахътэу сапэ щылэр
нахъыбэжъэп,

СэшIэ — жъуагъоу огум исхэр
сэщ пай закIэп,

СэшIэ — дахэу щылэ пстэуми
сыряплъаплэп,

СэшIэ — гугъэу щылэ пстэури
силэмычIэп.

Жъуагъоу огум исы пстэури
симыплъапл сэ,
Дахэу щылэ пстэуми сямыхъуапс сэ,
Уахътэу сапэ илърэ симылыт сэ,
Гугъэу сшIыгъэм ипкIыхъэми
сезэгъыщт сэ.

Уахътэу силэр,
Плъаплэу силэр,
Гугъэу силэр,
Жъуагъоу силэр —
ОшIэ дэгъоу оры,

сыпсэр зыфэстыныр,
ОшIэ дэгъоу оры, хъярыр зыфэкIоныр,
ОшIэ дэгъоу гугъэр мафэу зылукIэныр,
ОшIэ дэгъоу
мы чIышхъашъом щысылъаплэр.

Сишъашъэу Данэ цIыкIум фэсэтхы

Ным иорэд

Сабыеу, сабыижъыеу,
СиIубэу, сиIубыжъый,
Сипшъашъэу, сипшъэшъэжъыеу,
Сыгу щыцэу спсэ цыкIужъый.
Уикушъэ натIэхэр хэшъаеу,
Дышъэпсым пфыхэсшIыкIыгъ,
Гъэтхэ къэгъагъхэр Iушъашъэу
Уашъхъагъ щыхэсдыкIыгъ.
Сипшъашъэу, сипшъэшъэжъыеу,
СиIабхэу, сиIабыжъый,
Наплэр зетельхьи еужьырэу
Хэчъый, сицIыкIужъый.
Тыгъэшхор гушIоу къыпфепсы,
Псэкъупсэ оред къыпфепчъ.
Сипшъашъэу, сипцIэнэжъыеу,
СиIаплцIэу, сиплэпцIэжъый,
Пэшъушъо-шъушъоу пцэжъыеу,
Рэхъати, сицIыкIужъый.
Пщы шъаоу тикъушхъэ бгъашхъор
Щагъдыим тесэу къыпфэкIо.
Сипшъашъэу сибзыу тэмабгъор
Насыпыр къехъышъ, къыпфэкIо.
Инышхо хъуныр сипшъашъэ,
СиIубэу сицIыгыжъый.
Насыпы жъуагъор сипшъашъэ,
Ситыгъэу ситыгъэжъый.

Цыфыр, бзыур, шхъафитныгъэр...

О цыфыр, цыфыр!
Сыдэу бэрэ уишхъафиты
УкIэдэуя?
Адэ пшъхэу уфиты ухъухэнба,
ГушIо макIэм,
Нэплъэгъу плуакIэм,
Iэбжыб кIуачIэм,
ПтхыцIэ пцIанэ,
ПIэгъу пцIанэ,
ГъучIы панэу,
Угу налъэ,
Унэку налъэ
МэшIо лъальэу
Чэтэ бзэбзэр
Щамыгъабзэу зэ хъухэнба?

ЩэШIэ Казбек

Къызэпыптхьи къушхъэр
Хэпчыгъ о къушхъацэр,
Гур уухъумэу,
Нэр уухъумэу, Iэр уухъумэу
Чатэу къэплъыгъ о,
Къушхъацэу хафэр,
ЕтIанэ гъучIэу,
ГъучIэу псэхэхыр,
Ппсыхъажьи, пфыти,
Къэплъыти пыир,
Къэплъыти емынэр,
Пыплъагъ Iэрфэгъоу,
НатIэм фээанкIэу,
Гум фэпэзанкIэу,
Нэу зэтэпIуагъэм
ЕмыплъэкIыхэу
Пыплъагъ уашъхъагъы
Шхъафит ухъумэу,
Пыплъагъ уашъхъагъы
Шхъафитыр плIхэу.
Цыфыр, о цыфыр,
Сыдыр къыпфэт,
Цыфыр, о цыфыр,
Сыдым угу хэт?
Угу шхъафита?
ПIэгухэр шхъафита?
Унэку шхъафита?
О шхъафиты ухъухэнба
Адэ, цыфыр?!
МашIор шъофым лыгъэу
КъызыкIеудзырэр
Адэ сьд?
ПIэгъу плыгъэм
Гур зыкIистрэр
Адэ сьд?
Зынэпс лъыпсэу
КъыкIэлъэтрэр
Адэ хэт?
Угу цыф лъапсэу
Щызымгъэтрэр
Адэ хэт?
О шхъафиты узымышIрэм
Сьд фэшъуаш?
Угу насыпым езымытрэм
Сьд фэшъуаш?
Адэ бзыум гъучIы хъагъэр
Фэээжъунба?
Тэмэ цыкIлүхэм агъэтхъагъэр
Гузэжъонба?
Шхъаныгъупчъэм иплъмэ
Уашъор ылъэгъунба?
Ошъо бгъэгум щилърэ
Бзыумэ яхъопсэнба?
Уилэп Iэгъи,
Уилэп щагъи,
Мэз гъэкIыгъи,
Къэгъагъ IэшIуи,
Шъоф жьи шъоуи
Уилэп непэ.
Гъэтхэ макъэу узфэзэщрэр
Къыуитынэу,
Дэпкъ зэжъуиплэу оркIэ бгъузэр
Гулэтыплэу,
Псыхъо макъэу чыжъэу щылэр
Къыпфицэнэу,
Къушхъэ лъэгъоу гум ипщыплэм
Ущыщынэу.
Бзыу макъэм а зэпстэур
Къыуитынэу,
Къэпхьи, цыфыр,
Бзыур хъагъэм дэпшIыхъагъ,
Гъатхэр птхъали,
Шъофыр бгъаплIи,
Шкъои Iапэу
Фэлхьи, цыфыр,
Хъагъэм бзыум фьдэплъхъагъ.
Адэ ошIа, иорэд ац
Бэу гухэкI?
Адэ ошIа иджэмакъэ ац
Бэу IэнэкI?

Адэ нибжьи ухъухэнба
О шхъафиты?
Шъоф зэикIыр бгъотыхэнба,
Цыфыр, фэдэу?
Угу шхъафитмэ,
ПIэ шхъафитым фэбэнэн,
Угу гонэсмэ,
Iашэм Iапэр фэмыблэн.

НЕПЭ ЩЭШІЭ КАЗБЕК КЪЫЗЫХЪУГЪЭ МАФ

«Сыщылагъ сэмы уахътэм...»

ЩэшІэ Казбек ильэс 75-рэ зэхъум итхыльэу кыдэкІыгъэм джары ыцІэр.

Щыфыгъэ дахэ, лыгъэшхо, гулытэ чан, гу-кІэгъу нэф, шІульэгъу кІуачІэ, шІэныгъэ гъу-нэнчъэ зыхэлъыгъэ тиныбджэгъу лъапІэу ЩэшІэ Казбек непэ фэдэ мафэм, 1939-рэ ильэсым дунаим кытехьогъагъ, ильэс 76-рэ кыгъэ-шІагъэр, хэмыкІокІэжъын лъэуж зафи дунаим кытырынагъ.

Казбек иапэрэ лъэбэкъухэр икъоджэ гупсэу Къэзэныкъое-жъым кыщещэ. ИкІэлэцІыкІу-гъо ильэсхэр гъэблэ-зэо лъэ-хъанхэм атефагъ. Гъэблэшхом ыуж заор къекІы. Ильэс зытІу нахъ зымыныбжэ кІэлэцІыкІум зэо ильэсхэм ящынагъо зэхі-шІагъ: ильэпэд цІыкІухэр ыла-пшъэ дэфагъэхэу, пыим ищэ къатемыфэным пае чІыунэм ылапэ алыгъэу зэращэщтыгъэр кышІэжыщтыгъ. Ильэс зыхыблэ ыныбжыгъ Казбек заом ищэ хыльэхэр телъхэу ятэ кызе-гъэзэжъым. Бэ темышІэу ар къэсымаджэ, мафэ къэс Каз-бек гъунэгъу къуаджэм лъапІэу чызэ ятэ кыфихыщтыгъэу цІ-хэри Іэзэгъу фэмыхъухэу, иду-най ехъожьы. Янэу Дахэ (цІэ-тедзэу илагъэмкІэ еджэщтыгъэх) кІэлибл ибэу кыфэнэ. ЫцІэ кыгъэшъыпкъэжъэу бзыльфыгъэ Іуш дэхагъ ар. ИкІалэхэр яцІы-кІугъом щегъэжыгъэу ІофшІэным фигъэсагъэх: хэтэшхор зеделэжъ-хэзэ алэжыщтыгъ, матэхэр ашыщтыгъ, пхъэхэр мэзышхоу къакІэлъырытыгъэ Кармалинэ кыхахыхэти, шомыкІ ашы-щтыгъ, къэгъагъэу мэзым кы-хакІэрэм фырикъужъэу Крас-нодар лъэсэу ахыти, къакІэ-кІырэ ахъэр ашхын, щыгын щэфыным лъауагъахъщтыгъ.

Янэ пчэдыж нэфшъагъом къэтэджыщтыгъ: хызмэт Іоф-хэр зэпэкІыгъэкІхэмэ, кІалэу

еджакІо кІоштхэм ашхын тІэкІу-шъокІухэр зэригъэчэпыти, етІанэ нахыкІэу кыанэхэрэм нахыжъ-хэр алыпплэнхэу унашъо къа-фишІыти, губгъом дэкІыщтыгъ. Мэфэ реным губгъом къэтыгъэ бзыльфыгъэм унагъом кызи-гъэзэжъкІэ, ащ ишыкІагъэу алы-тагъэмкІэ янэ дэлэпылагъэхэу, Іоф нахъ псынкІэ зэрашыщтым фэгъуІэхэу янэ илфыгъэхэр Іу-плъыхъэхэ зыхыкІэ, гушІуагъуи, гумэкІи зынэгъу илпы ным гу кызІэпышыхъажъымэ, ипшыгыи тезыжыгъэу, гъэсепэтхыдэхэр икІалэхэм арилощтыгъ. Джарэу-щтэу чэщныкІо охъуфэ сабый-хэм апылпыти, Дахэ кІалэхэм яджэнэ-гъончэдъ хъап-щыпхэм ахэдыжыхъэщтыгъ. Аузэ, я 10-рэ классыр Казбек дэгъу дэ-дэу къеухы, Мыекъуапэ еджакІо къэкІо, Адыгэ къэралыгъо кІэ-лэегъэдъжэ институтым чІэхъэ. Ау шІэхэу кІымафэр къэсы, щыгын фабэ зэримылэм пае мазэкІэ чылэм мэкІожьы, матэ-хэр еблэх, шомыкІыр къалэм ехы, кІихыгъэ ахъэмкІэ щы-гын фабэхэр кызфещэфы-жыхъэшъ, еджапІэм къегъэ-зэжъы.

Иныбджэгъу нахыжыхъэу Моск-ва щеджэхэрэм Казбек яхъуа-псэщтыгъ, ау ащ щеджэн амал илагъэп. Гъэмэфэ гъэпсэфыгъо мэзищым Іоф ешІэ, ахъэ зэ-ІуегъакІэ, зыкІэхъопсыщтыгъэ Москва щеджэнэу макІо, апшъэ-

рэ еджапІэу зычІэсым ращы-нышъ, къэлэ шъхьалэм щеджэ-нэу Іизын къалехы, ау езыгъа-джэхэрэм ащыщхэр пэрыохъу кыфэхъух, зыщеджэрэм къа-гъэнэжъы. Институтыр диплом пІыжыкІэ кызыуыхыкІэ, ячылэ еджапІэм завучэу Іоф тІэкІурэ щешІэ, етІанэ аспирантурэм Москва макІо. Ильэс зытІушым ишІэныгъэ ащ зыщыхегъахъом ыуж кандидатскэ диссертациер урыс литературэмкІэ къеухъу-мэ, зыщеджэгъэ институтым кІэ-лэегъаджэу къегъэзэжъы. Ас-пирантурэр зыщылажъэщтыгъэ Московскэ къэралыгъо кІэлэ-егъэдъжэ институтым ныбджэ-гъубэ кыщыфэхъу. Ахэми, езы-гъэджэгъэ кІэлэегъаджэхэми агъэшІагъоу хагъэунэфыкІыщтыгъ гулытэ чан, сэнаушыгъэшхо зэрэхэлъыр, ныбджэгъуныгъэ-хъалэлыгъэкІэ утекІон зэрэмы-лэкІыщтыр.

— Тиныбджэгъу шэн дэхабэ хэлъыгъ, тэри ахэр дэтлэгъу-щтыгъэти, лъэшэу тырыгушхоу тыщыгушІуыкІыщтыгъ», — аІо. ШІэныгъэшхо литературэмкІэ зы-ІэкІэлэ кІэлэегъаджэхэу, ти-хэгъэгуи, нэмыкІ хэгъэгъухэми ащызэлъашІэхэу профессорхэу И. Г. Клабуновскэм, С. И. Шешуновым, П. Д. Краевскэм, А. И. Ревякиным, С. М. Петро-вым, тхакІохэу С. Михалковым, Ю. Бондаревым, Г. Баклановым, критикхэу, литературовед-хэу В. Коробовым, Г. Ломи-дзе, нэмыкІхэми ныбджэгъушІу афэхъугъэу ти Казбек къегъэ-зэжъы. ШІэныгъэ дэгъу ззыгъэ-гъотыгъэ тиныбджэгъу адыгэ литературэм кыхъуцэ.

Литературэм иуплэкІун егъэ-джэн Іофри готэу итворчествэ джыри ящэнэрэ лъэгъо пытэ хехы — тхэн сэнэхъатыр кы-ІэкІэхъэ: усэкІэ, прозэкІэ, пье-сэкІэ тхэу регъажъэ. Тхыльхэу кыдыгъэкІыгъэхэм ащыщых повестэу «Ос фаб», усэхэр дэт-хэу «Бжыхъэ чэщ гумэкІхэр», «Ыуасэр гъашІэ», ымыухыгъэ романхэу «Лыгъуры ишъэф», «Шылэ маз», «Мыжъо бгъуитІум ыцакІ». «Шъозэбэн» зыфиІорэ комедиетехыгъэу Лъэкпъ те-атрэм спектаклэ ыгъэуцугъ. Шекспир итрагедиехэу «Король Лир», «Отелло» атехыгъэхэу, ЩашІэм адыгабзэкІэ зэридзэ-кІыжыгъэхэмкІэ театрэм спек-таклэхэр кышІыгъэх.

Гъогухэр, гъогухэр... Ленин-град агъэкІогъэгъэ адыгэ ныб-жыкІэ купэу артист хъунхъшъ, къэзыгъэзэжыщтыгъэр институ-тым щыригъэджэнхэу доцентэу ЩэшІэ Казбек агъакІо. Ильэс зытІоу кызырэгъыгъэм идоктор-скэ диссертациеу «Художест-венный конфликт и эволюция жанров в адыгских литерату-рах» зыфиІорэр щегъу, Тби-лиси кыщегъэшъыпкъэжъы. Ащыгъум ыныбжэ ильэс 40-м нэсыгъагъэп. Москва епхыгъэу, ЩэшІэ Казбек ыцІэ ыхъэу еджапІэ кызылэуахы. Бэ ыуж ныбжыкІэу тиныбджэгъу ри-

гъэуцагъэр: лъэкпъ зэхэ-дзым пылпы-гъэп — урыс е-ІэкІыб литера-турэм ехылапгъэу сыд фэдэ-рэ темэ аштагъэми, адыгэ лъэ-кыым илитературэ рагъапшэмэ, пагъэуцзэ докторскэ, канди-датскэ диссертациехэр ауплъэ-кІугъэх, къагъэшъыпкъэжыгъэх. Урысыем ильэныкІо зэфэ-шъхьафхэм ахэр ащыщых. Апэ-рэу Адыгэ къэралыгъо универ-ситетым литературэмкІэ аспи-рантурэ кызылэуахыгъ, ащ ипэ-щагъэр тиныбджэгъу лъапІэу Казбек.

ЛитературэмкІэ шІэныгъэ тхыль пчъагъэу кыдыгъэкІы-гъэхэр бзитІукІэ (урысыбзэмрэ адыгабзэмрэ) тхыгъэх. Урыс е-ІэкІыб къэралхэм ялитера-турэ ригъапшэзэ ыуплэкІугъэ-хэм (дунэе литературэм хэ-шыкІышхо фырилагъ), шІэныгъэ-лэжэ пэпчъ гушъхъэлэжыгъэ-шхо хигъотэщт. Зыпыллыгъэ-Іофым зэригъэгумэкІыщтыгъэр итхыльхэм ацІэхэм къаушыхъа-ты: «Уахътэм иджэмакъ», «Шыпкъэныгъэм ильагъохэр», «ЛІэшІэгъум ильэгъо кынхэр», «Псэ зыпыт гушІыгъэхэр», нэ-мыкІхэри.

Казбек зэхигъэуцогъэ про-ектым тетэу, шІэныгъэмкІэ ре-дактор шъхьалэу «Адыгэ ли-тературэм итарихъ» зыфиІо-рэр томищ хъоу Адыгэ шІэны-гъэ институтым кыдыгъэкІыгъ, Адыгэ Республикэм и Къэра-лыгъо шІухъафтын ащкІэ кы-фагъэшъошагъ.

ИхэшыпыкІыгъэ ІофшІагъэхэр томищ хъоу кыдэкІыгъэх, ахэм Урысыем и Къэралыгъо шІу-хъафтын литературэмкІэ ате-фэу тишІэныгъэлэжъхэм лъэ-тегъэуцом кышІауагъ, Урысые Академием иакадемикыцІлэр кыфауасынри кыхахэгъэщыгъагъ, ау тхыльхэр гъэхъазырыгъо имыфэзэ идунай ыхъожьыгъ.

Бэ тиныбджэгъу ышІагъэу джыри зыцІэ къетІон тІэкІы-щтыр: КІубэ Щэбан оредусыгъ, тхэкІуагъэ, ащ кыкІэныгъэ тхы-гъэхэр США-м кызырэгъыщы-жыгъэхэр, ащ зэкІом тилъэп-къэгъоу а хэгъэгу дэдэм щы-лажъэу, тхакІоу Натхъо Къадыр кызырэгъотыгъэр, мыхэм атхы-гъэхэр кызырэгъотыгъэхэр, якъоджэгъоу ДелэкІо Щамсуди-нэу игонэмыс хъугъэм итхыль-хэр тІогъогъоу ыгъэхъазыри, гушІылапэ иІэу кызырэгъоты-кІыгъэр, Адыгэ Республикэм и Лышъхъэу къэралыгъом иІэм ехылапгъэу тхыльхэр зэритхы-гъэр, апшъэрэ классхэм апае хрестоматиеу зэхигъэуцагъэр тІогъогъоу кызырэгъотыгъэр, бэ джащ фэдэу зигугъу къэп-шынуу тиныбджэгъу бэрэчэт зэшІуихыгъэр.

Темыр Кавказым, Краснодар, нэмыкІхэми ядиссертационнэ советхэм бэрэ ахэтыгъ. Урысы-ем ижурнал, игъэзет шъхьалэ-хэм бэрэ адэлэжыгъ.

Адыгэ къэралыгъо универ-ситетым урыс литературэмкІэ икафедрэ ипашэу, ипрофес-сорэу, Адыгэ къэралыгъо тех-нологическэ университетым ипро-фессорэу. ильэсыбэрэ Іоф ышІагъ. Адыгэ Республикэм и Лышъхъэ иупчІэжыгъу, де-путатэуи Іоф ышІагъ. Къэралы-гъо шІухъафтынэу, бгъэхалъхъэу кылэжыгъэри бэ.

Унэгъо зэкІужэ гупсэфи ылэ-жыгъ: ишъхъэгъусэу Щамсэт филологие шІэныгъэхэмкІэ док-тор, профессор, ыпхъоу Данэ гурыт еджапІэр къеухы.

Казбек тиныбджэгъушІу, ти-ІофшІэгъу, тигъогъугъ, ти-упчІэжыгъу, а зы чІыгъум нэ-гушІоу кыддытетыгъ, а зы уашъор ташъхъагыгъ, а зы гу-гъэм тызэдыкІэхъопсыщтыгъ — дунаир мамырынэу, цІыфым кыгот цІыфыр ылытэнэу, ыгъэ-шІонэу, Іоф къогъанэ имыІэу фэлэжэнэу, ихэгъэгу гуфэбагъэ фыриленэу. Тиныбджэгъу гупсэ ишэныгъ — ныбджэгъум ихъар-ми, икынми шъхъас имыІэу гукІэгъукІэ, мылькукІэ гоуцонэу.

Зы щысэ игугъу къэтшІын. Тиныбджэгъу шыпкъэхэм Хъут Щамсудинэ ащыщыгъ. Ынэхэм амылэгу зэхъум, Москва ахэм зыщІагъэхэрэ сымэджэ-щым Казбек кІыгъоу кІуагъэх (Казбек ышнахыкІэ иунагъо Москва щэпсэу, бэшІагъэ зы-щылажъэрэр, ар бысымэу ялагъ). Врачхэм узым Іэзэгъу зэри-мыІэр кызыралом, Щамсудинэ ымышІэу Казбек врачыр ди-щэхи, ынэ лъэныкІо ритынэу зэрэфэхъазырыр, зы нэмкІэ ежыри Іоф ышІэн зэрилэкІы-щтыр, иныбджэгъу дунэе нэ-фыр ыльэгъунокІэ ершІи зэрэ-зэмыблэжыщтыр рилуагъ. Ау хэкІыпІэ шылагъэп... Джащ фэ-дизэу Казбек хъалэлэу ыгу зэ-Іухыгъагъ.

Апэрэ лъагъоу шІэныгъэм фа-клорэм зытеуцагъэм кыще-гъэжыгъэу тызэрэшІагъ, шІу тызэрэлъэгъу, ныбджэгъуныгъэ шыпкъагъэ тазыфагу илпыгъ, гъогу ушэтыпІэ Іаджыми тыза-дытетыгъ, зэп шІэныгъэм ты-зэриушэтыгъэр, ау сыд фэдэу тигъогу кыныгъэми, шыпкъа-гъэр, зэфагъэр, гукІэгъур ныб-джэгъуныгъэ шэныгъ. ШІэныгъэ гъогур тыгъэпсэу, хъярэу, бэрэ-чэтэу, насып лъагъоу Казбек кыкІугъ. КъэдгъэшІэщтым тщы-мыгъупшэу тыгу илпыщт. ШІэ-ныгъэ гъогум техъэрэ ныб-жыкІэхэр рыгъозэнхэу, кІыры-плъынхэу, щысэтехыпІэ афэ-хъунэу, Казбек ишІэныгъэхэм якъэкІопагъэхэр зыщалэгъун алэкІыщт литературнэ унэ шІыгъэныр ишыкІагъэу тэлъы-тэ. Алахыым джэнэт лъапІэр кыырет.

**ЩэшІэ Казбек
иныбджэгъухэр.**

УНЭГЪО ХЪЫЗМЭТЫР

Якъубэкъохэр чаных

Хъупхъэх, чаных еж Мыгу Якъуби лэжьэкIо бэлэхъу, зыфагъазэрэр ищытхъу аригъалоэз ыгъэцакIэу, лIы шырытхъу, къуаджэм щалыгъу, ыIорэм уасэ фашIэу Джэджэхъаблэ дэсыгъэш.

Ау ащ шыIэныгъэ гъогу кyi-нэу кыкIугъэм тыкытегушы-лэнэу нелэ пшъэрыл зыфэд-гъэуцужьыр. КIэлкIэу къэтIон, Мыгу Якъубэ кIэлэкIэ дэдэу кyiныгъо Iаджми арихылабэ. Нэмыц техакIохэм лыгъэчъэ заоу кыташылIагъэм хэлэ-жыагъ, бгъэхэлъхъэ лъапIэхэри кышчыфагъэшъошагъэх, ятIонэрэ купым хэхъэрэ сэкъатныгъэ иIагъ.

ТекIоныгъэр къыдахи чылэм кыизегъэзэжым, пым зэщигъэкъогъэ мэкъу-мэщыр зыпкIэ изыгъэуцожьхэрэм япэрэ сатырхэм ахэтыгъ, трактористхъу илъэс пчъагъэрэ Iоф ышIагъ. Сэкъатныгъэ зэриIэм пае кымыгъанэу, чыгур жыжохэрэм, губгъохэр гъэбэжъулэ зышIы-хэрэм акIыгъу.

Нэужым Джэджэхъаблэ дэ-тыгъэ тучаным тучантесэу агъакIуи илъэсипшI пчъагъэрэ, пенсиом окложьфэ, ищытхъу аригъалоэз лэжьагъэ, цыфхэр ыгъэрэзагъэх. Нелэ кыизнэсы-гъэм Якъубэ илофшIэклагъэ, цыфышIоу, гукIэгъушхо хэлъэу, гукIэу къеуалIэрэм зыфаер фи-гъэцакIэу зэрэщытхъу кьоджэдэхэм ащыгъушхэр.

Мыгу Якъубэ Iо кышчагъ. Алэ шъхъэгъусэ фэхъугъагъэр Фэрдаус (ЛенинхъаблэкIэ Апыщмэ япхъу), зэгурылохэу зэдышылагъэх. Ау Фэрдаус пэ-сашэу идунай зехъожым, ятIонэрэу кышчэжыгъагъэр Нэ-шъукъуаекIэ КIыкIхэм япхъоу Тыгъэнгуаш. Мы бзылфыгъи-тIумэ ахэкIыгъэу Якъубэ лъфы-гъэ I1 иIагъ — шъэожьхъэхэу Заур, Юр, Хызыр, Юныс, Рус-лъан, Аслъан, Юсыф, Эдик, Алик, пшъэшъэжыхъэхэу Куку-лэрэ Фатимэрэ. Ахэр зын кы-лъфыгъэхэм фэдэхэу зэшъхъэ-гъусэхэм зэрэзэдапIугъэхэр, непи зэрэзэхэтхэр зымыгъэ-шIагъорэ шыIэп. Ари Якъубэ-

рэ Тыгъэнгуашхэр янасыпы-шIуагъ, яакылышIугъ. ТIури шыIэжъхэпыш, Алахым джэ-нэтыр къарет.

Зэш-зэшыпхъухэри цыфы-шIу дэдэ хъугъэх, унэгъо да-хэхэр ашIагъ, дэгъоуи мэлсэху. Заур полковник, КГБ-м икъу-лыкъушIэу шытыгъ. Хызыр Урысыемрэ Адыгэ Республи-кэмрэ язаслуженнэ псэолъэшI, Мыекъуапэ Шытхъэлэ ыкIи Апшеронскэ районхэм псэолъэ зэфэшъхъафхэр ащешы. Рус-лъан Мыекъопэ мебелишI фаб-рикэщыгъэм ишхалIэщыгъэр ыIыгъ, джэгухэр, нэмыкI пчы-хъэзэхэхъэхэр шызэхашэ, ме-белышI цехми Iоф регъашIэ. Юныси, Эдики Хызыр игъу-сэх. Аслъани Джэджэхъаблэ дэт хыизмэтшIаплэм хъупхъэу щэлажъэ. Алики титхыгъэ нэ-ужым игугъу кышчытшIышт. Фатимэ Джэджэхъаблэ шы-ныс, Кукулэ Тэхъутэмыкъуае щэлсэу. Зигугъу къэтшIыгъэ унэгъо шIагъом тхылъ псау кыфэптхыныр ифэшъуаш. Зы-цIэ къетIогъэ якIалэ пэлчъ, ахэм унэгъо дахэу ашIагъэхэм, лъфыгъэу къапыфэжыгъэхэм (ахэм ащыцI оредыIо ныб-жыкIэу Мыгу Айдемьр)адыг-гэ лъапкыр зэрагъэдахэрэм фэшI къяпIолIэнэу шыIэр бэ. Тэ зигугъу къэтшIыштыр зэш-хэм анахыкIэу Алик.

Бизнесым пылъ

Джары мы тхыгъэр къэд-гъэхъазырыри кыизхэкIыгъэр. А кIалэм бэрэ гушIэгу тыфэ-хъоу щымытыгъэми, Теуцожь районымкIэ селоу Краснэм шхэлэ дэхэшхоу кышчызэлу-хыгъэм автомашинэ зэфэ-шъхъафхэу бэу зэрэлутхэр тлэгъуштыгъ. ЗыкIи ащ ты-чIэмыхъагъэми, зэхэтхыштыгъ адыгэ шхынхэр дэгъоу зэрэ-щагъэхъазырхэрэр, нэбгырэ

пчъагъэмэ Iоф зэраригъа-шIэрэр.

Ащ фэшI бэшIагъэу тигухэ-лыгъэр дгъэцакIэзэ, мы ма-фэхэм ыдэжъ тышылабэ. Нэ-гушIоу Алик кытпэгъокIыгъ, икабинет тыришагъ. Къутыр цыкIур армырэу, Краснодар дэт IофшIэплэ кабинет горэм тыхъагъэу кытщыхъу. Ар лъэ-шэу гохъэу зэтэгъэпсыхъагъ. Сигопагъ тичылэ кIалэм ет-лъэгъулэрэр.

— Сэ 1968-рэ илъэсым Джэджэхъаблэ сыкышчыхъу, — кытфелуатэ Алик. — 1985-рэ илъэсым гурыт еджаплэр къызысэхым, колхозым Iоф шысшIэнэу езгъэжыагъ. ЕтIанэ Мыекъуапэ сагъакIуи, автомо-

бильхэр зыщагъэцэкIэжъхэрэм сыкышчырагъэджагъ. Ащ ыуж колхоз мастерскоим моторхэр згъэцэкIэжъхэу илъэсыбэрэ сылуыгъ. Колхозхэр зызэбгы-рагъэхэм, IофшIэн симылэу сыккэнагъ.

— Мы чыплэр цыф зэблэ-кыплэшхоу цыт, — кыпед-дэжъы Алик. — Къэбэртэе лъэныкъом, Ставрополь кра-им, Армавир, Мыекъуапэ къа-рыкIэхэу Краснодар, Шъачэ, хылушъо лъэныкъом Iохэрэм мыры ягъогу. Мыжъор, пша-хъор машинэшхэхэм мыщ шы-зэрацэх, туристхэри бэу цы-зэблэкIых. Чэщи мафи авто-машинэхэр уцухэрэп. Ащ кы-хэкIэу, 2009-рэ илъэсхэм адэжъ чыгу къаIысхи шхэлэ цыкIу IусшIыхъэгъагъ. Хэдгъахъозэ, джы тызэрэхъугъэр олъэгъу. ТиофышIэхэр зэкIэ Аскъэлае, селоу Краснэм шыщых. Че-бурекхэр, щэлэмэ-хъалыжъохэр агъажъэх, котлети, хъалыжъо-жъыйи, блинчикхэри, кофе, чай

зэфэшъхъафхэри тилэх. Iоф-шIэнымкIэ тищыклагъэр зэкIэ зэтэгъотылIэжъы.

Ащ ыуж ахэр нахъ дэгъоу кытфэзыIотэщтхэ Апыщ Фа-тимэ гъусэ Алик кытфишIи, шхалэр къэтпIыхъагъ.

— Мы залым столих чIэт, нэбгырэ 20 чIэфэ, — кыт-фелуатэ Фатимэ. — Олъэгъу тIысыплэ нэкI хъатэ зэрэщы-мылэжъыр, гъогурыкIохэр бэ мэхъух. ЕтIани тигъомылап-хъэхэр агу рехыхъэшъ, шо-ферхэр Рязанскэм кышчыуц-хэрэп. Нелэ мыщ Iоф шызы-шIэрэр Еутых Саид. Хъупхъэ дэд, нэутх, псынIкIэу мэлэбэ. Аригъэшхырэу къуаерэ картоф-рэ зыдэлъхэ хъалыжъохъе-хэр, щэлэмэ-хъалыжъохэр, кот-летхэр...

— ЯтIонэрэ залым нэбгырэ 30 чIэфэ, щагъажъэхэрэр лы-рэ къуаерэ зыдэлъхэ жъэпхъэ хъалыжъошхохэр ары, — иккэ-Iотэнхэр лъегъэкулатэх пшъэ-шъэжъыи нэщх-гушхым. — Iоф шызышIэрэр Емыж Заир. Сэ-ри нелэ ащ сыригъус. Удэлэ-жыэнкIэ цыф гупсэф. Олъэ-гъуа пахъэр атырихэу, зэри-тэкъокIэу щэлэмэшхохэр зэ-ригъажъэхэрэ?! Джащ фэдэу лыми, къуаеми зыдэлъ щэлэ-мэшхо чай кIыгъоу зыпшхы-кIэ, уегъэшхэкIы, ыуасэри бэп — сомэ 50. СменитIоу Iоф тэшIэ. Мазэм мэфэ 15 тызэ-

ныгъоу апэдгъохыхэрэр лъэ-шэу агу рехыхъ, зэ кытэолIэ-гъагъэр ятIонэрэм тишхалэ блэкIыжырэп.

ЗэкIэмкIи нэбгыри 6 тызэрэ-хъурэр. Къэбзэныгъэм фэгъэ-загъэр Емыж Сафийет. Тхъар-къохъо Анжелэ мы IофшIа-плэм апэ дэдэ кылухъагъэхэм ащыщ, щэкIо шъхъалэу тил. Iоф-шIэн амалэу тилэхэр дэгъу дэ-дэх. ЗэкIэри шапхъэхэм аде-штэ. ГъэушылапхъэмкIи, псым-кIи, хъаку зэфэшъхъафхэмкIи, хъакъу-шыкъухэмкIи — ти-щыклагъэу Алик тызщигъакIэрэ шыIэп. ЛэжьапкIэри игъом кытиты, тигъэпсэфыгъо уахъ-ти, мэфэки мафэхэмкIи кыт-фишIэнэу зи кыгъанэрэп. Тэ-ри тыгу етыгъэу тэлажъэ, гъо-гурыкIохэр тэгъэразэх. Фае-хэм гъомылапхъэхэр бжъэ ла-гъэхэм арылхэу зыдыратэгъэ-хыжъэ. Гукъао кытфырилэу зи чIэдгъэкIыжырэп, нэгушIо-хэу гъогу тетэгъэхъажых.

Былымэхъо фермэр

Ар Мэртэ Iушъо Iут. ИкIы-хъагъэр метрэ 50, ишъомбгъуа-гъэр метрэ 35-рэ. Сотых 30 хъурэ шагур дахэу къэшыхъагъ. Чэт, псычэт, тхъачэт зауIэкIэ ригъэжыагъэу. Чэмипли ыщэ-фыгъах, зыр лъфэгъахэ, адрэ-хэми бэп акъудыиштыр. ШкIи-щи ышэфыгъ, джыри 15 кы-фащэнэу язэгъыгъах. Къакъы-рыр зэтэгъэпсыхъагъ, былым-лусхэр ихъоих. Былымхэм яIы-гын фэгъэзагъэхэр зэшъхъэ-

рэлажъэрэр. Пчэдыжым сы-хъатыр 8-м шхалэр кызыэлү-тэхы, пчыхъэм сыхъатыр 8-м зэфэтэшIыжъы. ХъакIэхэм та-щыкIэрэп, Косовэ, Шам къа-рыкIыгъэхэри кычIахъэхэу хъу-гъэ. ТэхъакIэх Чэчэнми, Къэ-бэртаеми, нэмыкI чыплэхэми къарыкIыгъэхэр. Адыгэ шхы-

гъусэхэу Аульэ Хъамидэрэ Све-тэрэ.

Алик имурадхэм кыдалы-тэ фермэм зыригъэушъом-бгъунэу, лыри, щэри бэу къа-хыжъэу ыгъэпсынэу. Игухэ-лпышIухэр кыдэхъунхэу ты-фэлъао.

НЭХЭЕ Рэмэзан.

ЭКОЛОГИЧЕСКЭ IOФТХЪАБЗ

Апэрэ гъэтхэ къэгъагъэхэр

Кавказскэ биосфернэ заповедникыр ззыгъэлъэ-гъунэу къахIохэрэм зэкIэми хэутыгъэ тхъэпэ цы-кIухэр аратых, ахэм атетхагъ: «ШъунаIэ тешъудз: апэрэ гъэтхэ къэгъагъэхэр! Къишъумычых, шъу-мышэх ыкIи шъумыщэфых!»

Мы гушылэ шъыпкъэхэр цыфкIопIэ чыплэхэм радиом-кIэ къащалох, къэралыгъом кы-гъэгъунэрэ къэгъагъэхэр амы-гъэкIодынхэу цыфхэм къаджэх.

Мафэхэр кызыэрэфабэхэу а къэгъэгъэ дэдэхэр а чыплэ дэ-дэхэм ащадэхэу рагъэжыагъ. Тучан пчъэлупэхэм, автобус къэ-уцуплэхэм, бэдээр Iухагъухэм зэфэмыдэхэу зынэ кыччырэ къэгъэгъэ цыкIухэр зылыгъхэр

ащыолъэгъух. Ахэм янахы-бэр Урысые Федерацием ыкIи Адыгэ Республикэм я Тхылъ пIыжъхэм адатхагъэх. Ащ кы-кIырэр ахэр кыпчынхи пщэн-хи узэрэфимытыр ары, ащ пае пшъэдэкIыжъ уагъэхынэу цыт. Ау бэп ащ кыгъэгъуцурэр. Мэ-заем и 8-м кышчегъэжыагъэу чылопсыр къэухъумэгъэнымкIэ мыкоммерческэ гупчэу «НАБУ-Мыекъуапэ» зыфилорэм икыу-

лыкъушIэхэм уплъэкIунхэр зэ-хашэх. А къэгъагъэхэр мээ-хэм ыкIи кыушъхъэтхыхэм къа-щахачыхэмэ ахэр лъэплъэх, зыщэхэрэм алъэхъух, Тхылъ пIыжъым ахэр зэрадэхъа-гъэхэр афалуатэ.

Джащ фэд мээ бжыныри (черемшар). Iэрам цыкIухэу зэкIоцIыпхэгъэхэу къэлэ урам-хэм ахэр ащадэх сомэ 15-кIэ. Къэгъагъэхэр нахъ лъапIэх,

сомэ 50-м кышчегъэжыагъэу 150-м нэсых. Мээ бжыныри Тхылъ пIыжъым дагъэхъагъэ-хэм ащыщ.

«Мазэм и 15-м экологиче-скэ акцием Кавказскэ запо-ведникми дыригъэштагъ, — ма-ккэ кыгъэгъулгъэ заповедникым ипрес-кыулыкъу. — Тызэгъусэу кIэлэцIыкIухэми къэлэдэхэми залудгъэкIэшт. КIэлэеджакIохэм лекциехэм такыфаджэшт, Iэнэ

хъураехэр зэхэтщэщтых, твор-ческэ ыкIи литературнэ зэнэ-ккыкыухэр редгъэкIокIыштых. Чылопсым ибайныгъи идэхагъи амыукъоным фэшI мээхэм, гъэ-хъунэхэм якъэухъумэн зэрэпы-лпыштыхэр ядгъэшIэшт. Мээым кышчыкIыхэрэри щыпсэурэ псэ-ушъхъэхэри тидунай зэрэщы-хэр, уизэрар ябгъэкIы зэрэ-мышъуштыр агурыдгъэлэшт».

(Тикорр.).

ИСКУССТВЭМРЭ КЪЭГЪЭЛЪЭГЪОНХЭМРЭ

Сурэтыр щылэныгъэм кыыхехы

Апшээрэ художественнэ-промышленнэ училищыр Ленинград кыыщызухыгъэ Ольга Бреславцевар зэлашлэрэ сурэтыш. Адыгэ Республикэм искусствэхэмкIэ иколледжэу У. Тхьабысымым ыцIэкIэ щытым икIэлэегъэджагъ. Бзыльфыгъэхэм яобщественнэ щылакIэ, ныбжьыкIэхэм плуныгъэ дэгъу ятыгъэным, фэшхьаф Ioфыгъохэм ахэлажэ.

Сурэтыр зэхыхэм кыыщытхыгъэх.

Къокыплэм щыпсэурэ лъэпкхэм яискусствэхэмкIэ Къэралыгъо музейеу Мыекъуапэ дэтым Ольга Бреславцева итворчествэ фэгъэхыгъэ къэгъэлъэгъон гъубджым кыыщызэуахыгъ. Музеим идиректорэу Кушъу Нэфсэт, Адыгэ Республикэм культу-рэмкIэ и Министерствэ иотдел ипашэу Шэуджэн Бэлэ, Адыгэ къэралыгъо университетым искусствэхэмкIэ и Институт идиректор ипшээрылхэр зыгъэцIэкIэгорэ Елена Абакумовар, бзыльфыгъэхэм яобщественнэ Ioфыгъохэм ахэлажэрэ БжэшIо Фатимэ, ПсышIопэ краеведческэ музеим ипашэу Елена Дивинар, искусствоведэу Светлана Комаровар, Адыгэ Республикэм исурэтышхэм я Союз

итхьаматэу Хъуажэ Рэмэзан, зэлашлэрэ сурэтышэу, архитекторэу Бырсыр Абдулахъ, нэмыкIэхэри зэхыхэм кыыщыгушылагъэх. Ольга Бреславцева Санк-Петербург, Шъачэ Ioф ащишлагъ. Живописым, художественнэ Ioфыгъохэм ныбжьыкIэхэр афегъасэх. Къэгъэлъэгъоным икыызухын фэгъэхыгъэ зэхыхэм хэлэжыгъэх республикэм исурэтышI цIэрыIохэу ЛэупэкIэ Нурбий, Эдуард Овчаренкэр, Гъогунэкъо Мухъарбий, СтIашъу Юрэ, Къуанэ Аслъан, нэмыкIэхэри. Студентхэр, кIэлэегъаджэхэр, искусствэр зышIогъэшIэгъон нэбгырабэ зэхыхэм щытлэгушгъ. Колледжым идиректорэу Хъепэе Замирэ гушыIэгъу тыфэхыгъ. Тыкъэзыуцухэрэ дунаим идэ-

хагъэ, цIыфхэм ящылакIэ О. Бреславцевам сурэтхэмкIэ къеIуатэх. Къушхъэм ышыгу, ошъочапэр, хым иорхэр, псыхъохэр зэпхыгъэхэу зы сурэтым кыыщыгъэлъэгъонхэ зэрильэкIырым узыIэпещэ. Гобеленым, цым, фэшхьафхэм ахэшIыкIыгъэхэр дахэх, земышъогъухэу зэрэщытхэм Ioфшлагъэр къегъэкIэраклэ. Бырсыр Абдулахъ кыызэрэхигъэщыгъэу, къушхъэм кыыщыкIырэ къэгъагъэхэр сурэтхэмкIэ къыIуатэ зыхыкIэ, чIым изытет, гъатхэм идэхэгъу, нэмыкIэхэри О. Бреславцевам кыиделъытэх, темэу ыштагъэр IупкIэу кыызэIуехы. — «Щылэныгъ» зыфилорэр сшIогъэшIэгъон, — еIo СтIашъу Юрэ. — Унагъом ищылаки, сабийхэм яджэгукIи, бзыльфыгъэм

игупшыси Ioфшлагъэм хэолъагъох. Гобеленыр, цыр, фэшхьафхэри дэгъоу ыгъэфедагъэх. — Сурэтхэм уяплъызэ зыогъэпсэфы, рэхъатныгъэ кыюкIу, — игупшысэхэм ташегъэгъуазэ музеим шIэныгъэмкIэ иIoфышIэу Полина Образцовам. Гъогунэкъо Мухъарбий, Абрэдж Гошэфыжъ, Елена Абакумовам, ЛэупэкIэ Нурбий, нэмыкI сурэтышхэм яIoфшIэн гобеленыр, цыр ашагъэфедэ. Ар кыидалъытэзэ, зэгъэшэнхэр ашIыхэу, зэдэгущыIэхэу тарихылагъ. Ольга Бреславцевар исэнэхъат зышIогъэшIэгъонхэм, иIoфшлагъэуасэ фэзышIыхэрэм зерафэра-зэр гъэзетымкIи арило шIoигъоу кыитэлъэлугъ.

СПОРТ ОРИЕНТИРОВАНИЕР

Зэшхъэгъусэхэм Кубокыр ахыгъ

Адыгэ Республикэм и Кубок спорт ориентированиемкIэ кыидэхыгъэным фэгъэхыгъэ апэрэ едзыгъор Мыекъуапэ щыкIуагъ. Краснодар, Новороссийскэ, Ермэлхьаблэ, ТэхъутэмыкIое районым, республикэм икIэлэ шхьалэ, Мыекъопэ районым якомандэхэр зэлукIэгъухэм ахэлэжыагъэх.

Мыекъуапэ изыгъэпсэфыплэ парк зэнэкъокъур щызэхашагъ. Спортсмен 260-м нахыбэ апэрэ чIыплэхэм афэбэнагъ. Илъэси 6 зыныбжьхэм къащегъэжыгъэу 76-рэ зыгъэшлагъэхэм анэсыжъэу медальхэр кыидахыгъэх. Ермэлхьаблэ кыиыгъэ Людмила

Колесниковар ныбжьыкIэхэм щысэшIу афэхыгъ. Ныбжьым елпытыгъэу спортсменхэр куп-купэу гошчыгагъэх. Илъэс 45-м, 55-м, 65-м итхэм язэнэкъокъухэм уяплъынкIэ гъэшIэгъоныгъэ. Спортым хэшIыкI зэрэфырялэр къахэщытхыгъ. Илъэс

21-м, 16-м, 14-м итхэри зэлукIэгъухэм чанэу ахэлэжыагъэх. АнахыкIэхэр зэнэкъокъум икIоу фэкъулайхэу щымытыгъэхэми, ягуетыныгъэкIэ зыкыуагъаштэщытхыгъ. ШIу зэрэлъэгъухэрэм я Мафэ фэгъэхыгъэ зэлукIэгъухэри гумрихыгъэх. Новороссийскэ кыи-

кIыгъэ зэшхъэгъусэхэу Боровковхэм апэрэ чIыплэр афагъэшъошагъ. Сергейрэ Анастасиерэ кыызэрэталуагъэу, текIоныгъэр Мыекъуапэ кыызэрэщыидахыгъэм рэгущох. Зичэзыу зэлукIэгъухэм ахэлэжэхэ ашIоигъу. Гум исурэт зытешыхыгъэ шIухьафтынхэр, щытхэу тхыльхэр спортсменхэм аратыжыгъэх. — ТэхъутэмыкIое, Мыекъопэ районхэм чанэу зыкыагъэлъэгъуагъ, — кыиIуагъ Адыгэ Республикэм спорт ориентированиемкIэ ифедерацие ипашэу Олег Агеевым. — ЯтIонэрэ едзыгъом хэхьэрэ зэлукIэгъухэр жьоныгъокIэ мазэм и 22-м Мыекъуапэ щыкIоштых. Сурэтым итхэр: **зэшхъэгъусэхэу Боровковхэр, Олег Агеевыр.**

Нэкубгъор зыгъэхъазыргъэр ЕМТIыль Нурбий.

ВОЛЕЙБОЛ

Зэкъошныгъэр щагъэпытэ

Мыекъуапэ волейболымкIэ изэлухыгъэ зэнэкъокъу командэ 17 хэлэжыагъ. Адыгэ къэралыгъо университетымрэ Мыекъопэ къэралыгъо технологическэ университетымрэ зэлукIэгъухэр ащыкIуагъэх. Бзыльфыгъэхэр команди 6 хууштыгъэх. «Пенсионнэ фондым» апэрэ чIыплэр кыидихыгъ. Тренерэу Е. Кешишьянрэ зэхэщэкIо купым хэтэу А. Къулэмрэ кыызэрэталуагъэу, ешIэгъухэм ахэлэжыагъэхэм зэнэкъокъур ашIогъэшIэгъоныгъ. Псауныгъэр агъэпытэнымкIэ, языгъэлсэфыгъо уахътэ гум шIукIэ кыинэжынымкIэ ащ фэдэ зэлукIэгъухэр ящыкIагъэх. ЯтIонэрэ чIыплэр МГТУ-м ыхыгъ. Тренерэу Р. Къошкыр ипашэу пшъашхэрэ финалым нэсыгъэх. ТекIоныгъэм пэблэгъагъэх, пчъагъэр 2:2-у едзыгъуи 4-р аухыгъ. КIэлэх зэлукIэгъум «Пенсионнэ фондир» щытекIуагъ.

Ящэнэрэ чIыплэр кIэлэщыкIу-ныбжьыкIэ спорт еджаплэу N 1-м фагъэшъошагъ. Хульфыгъэ командэхэр купитлоу гошчыгагъэх. Я 2-рэ купым Джэдже районым апэрэ чIыплэр кыыщыдихыгъ, «Вертикалыр» ятIонэрэ, «Фыштыр» ящэнэрэ хуыгъэх. Апшээрэ купым щешIэгъэ хульфыгъэхэм Iэпэлэсэныгъэ дэгъу къагъэлъэгъуагъ. Спортым лъэпкхэр зэрэзэфыщэхэрэр зэлукIэгъухэм нафэ кыыщыхыгъ. Бразилием, Гурыт Азием ихэгъэгъухэм, Украинэм, Урысыем ишъолъырхэм ащыщхэр ешIапIэм щызэнэкъокъугъэх. Апэрэ чIыплэм икыидэхын фэгъэхыгъэ кIэлэх ешIэгъум командэу «Псауныгъэр» «Мары» зыфилорэм щыIуагъ, 3:0-у текIуагъ. Къошкыр, Шопиныр, Тюриныр нахъ къахэщыгъэх. Гурыт Азием щыщ студентхэр, тиреспубликэ чаплугъэхэр «Мары» зыфилорэм хэтыгъэх.

— Адыгеим тыщеджэ,сэнэхъат щызэтэгъэгъоты, — кыиталуагъ «Марым» щешIэхэрэм. — Зэнэкъокъур зэхэзыщагъэхэм тафэраз, ныбджэгъукIэхэр тилэ хуыгъэх. Псауныгъэм игъэпытэнкIэ ащ фэдэ зэлукIэгъухэр тищыкIагъэх. Мыекъуапэ инароднэ депутатхэм я Совет итхьаматэу Джармэкъо Азмэт, къалэм иадминистрация физкультурэмрэ спортымрэклэ икомитет ипашэу Дмитрий Щербаневыр хагъэунафыкIырэ чIыплэхэр кыидэзыхыгъэмэ афэгъу-

шIуагъэх, кубокхэр, щытхэу тхыльхэр аратыжыгъэх. — Спорт лъэпкэ зэфэшхьафхэмкIэ зэнэкъокъухэр мыгъэ зэхэтщэщтых, ГТО-м ишапхэхэр игъэкъугъэнхэмкIэ зэлукIэгъухэр тилэщтых, — яIoфыгъохэм ташегъэгъуазэ Дмитрий Щербаневым. — Наркоманием пэшIуеклорэ спорт зэнэкъокъухэр, плуныгъэм епхыгъэ пчыхъэзэхыхэхэр зэхэтщэщтых. Сурэтхэм арытхэр: **хагъэунафыкIырэ чIыплэхэр кыидэхыгъэнхэм ахэлэжыагъэхэр.**

Зэхэзыщагъэр ыкIи кыидэзыгъэкIырэ: Адыгэ Республикэм лъэпкэ IoфхэмкIэ, IэкIыб къэралхэм ащыпсэурэ тилъэпкэгъухэм адыряIэ зэпхыныгъэхэмкIэ ыкIи къэбар жъугъэм иамалхэмкIэ и Комитет Адресыр: ур. Крестьянскэр, 236

Редакциер зыдэшыIэр: 385000, къ. Мыекъуапэ, ур. Первомайскэр, 197. Телефонхэр: приемнэр: 52-16-79, редактор шхьалэм иапэрэ гуадзэр: 52-49-44, редактор гуадзэр-пшъэдэкIыжъ зыхьыр секретары: 52-16-77. E-mail: adygyvoice@mail.ru

Зыщаушыхъатыгъэр: Урысые Федерацием хэутын IoфхэмкIэ, телерадиокъэтынхэмкIэ ыкIи зэлы-IэсыкIэ амалхэмкIэ и Министерствэ и Темир-Кавказ чIыплэ гъэIорышIапI, зэраушыхъатыгъэ номерыр ПИ №ТУ23-00916

Зыщыхаутырэр ОАО-у «Полиграф-ЮГ», 385000, къ. Мыекъуапэ, ур. Пионерскэр, 268

ЗэкIэмкIи пчъагъэр 5063 Индексхэр 52161 52162 Зак. 86

Хэутыным узшыкIэтхэнэу щыт уахътэр Сыхъатыр 18.00 ЗыщыкIэтхэгъэхэ уахътэр Сыхъатыр 18.00

Редактор шхьалэр Дэрбэ Тимур

Редактор шхьалэм иапэрэ гуадзэр МэшIэкъо Саид

ПшъэдэкIыжъ зыхьыр секретарыр ЖакIэмыкIо Аминэт